

ANDRZEJ CHOBOT

CHARAKTERYSTYKA PRAWNA TWÓRCZEJ PRACY BADAWCZEJ JAKO SZCZEGÓLNEGO RODZAJU PRACY

I. RODZAJ PRACY

Pojęcie „rodzaju pracy” to pojęcie nie opracowane w nauce prawa poza nielicznymi wzmiankami na marginesie innych rozważań. Powstaje więc pytanie: co się rozumie przez rodzaj pracy?

Wydaje się, że jest to typ funkcjonalnego układu czynności roboczych¹, wykonywanych według przyjętych w danym czasie w nauce, technice i praktyce reguł (metod pracy), zmierzających do wytworzenia specyficznego dla tego układu wytworu² w sposób standardowo uznawany za najsprawniejszy.

Zbliżone —choć odmienne — definicje formułowane są w nauce, przy okazji wyodrębniania podstawowego obowiązku pracowniczego wykonywania pracy określonego rodzaju³. M. Popławski przyjmuje np. za N. Aleksandrowem, iż obowiązek ten to nakaz „dokonywania określonego rodzaju operacji roboczych i uzyskiwania określonego rodzaju bezpośrednich rezultatów pracy odpowiednio do przebiegu działalności przedsiębiorstwa [...] i wskazań administracji”⁴.

¹ Czynności te są, według terminologii A. Kleina (*Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964), obiektami konkretnych obowiązków składowych obowiązku świadczenia danego rodzaju pracy, jeśliby przenieść rozważania na grunt prawny.

² Jest on w terminologii A. Kleina (op. cit.) przedmiotem świadczenia.

³ Patrz np. w naszej literaturze K. Kąkol (*Ciężkie naruszenie podstawowych obowiązków jako podstawa rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika* — Państwo i Prawo 1958, nr 1, s. 48), czy H. Popławski w: *Obowiązki pracownika w świetle obowiązujących przepisów* (Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego, 1960, nr 7, s. 229 i n.), a zwłaszcza w: *Istota i treść podstawowych obowiązków pracowniczych* (Państwo i Prawo, 1961, nr 6, s. 937). W literaturze radzieckiej N. Aleksandrow (*Radzieckie prawo pracy*, Warszawa 1951, s. 336 i n.) mówi o obowiązku wykonywania określonej funkcji roboczej, a w literaturze NRD np. naczelnym elementem katalogu obowiązków pracowniczych jest obowiązek spełniania zadań roboczych (J. Michas i in., *Arbeitsrecht der DDR*, Berlin 1970, s. 479 i n.).

⁴ H. Popławski, op. cit., s. 938.

Różnica w powyższych sformułowaniach tkwi w tym, że drugie określa rodzaj pracy tylko pośrednio, nie wskazuje też jako cechy rodzaju pracy, metody jej wykonywania oraz stopnia sprawności (w sensie prakseologicznym), a także tego, że czynności robocze tworzą układ funkcjonalny. Poza tym jako definicja rodzaju pracy jest o tyle mniej przydatna, że rodzaj pracy określa mianem „rodzaju operacji roboczych”, co stwarza pozory błędnego koła.

Istotne podobieństwa tkwią natomiast we wskazaniu, iż na rodzaj pracy składają się czynności (operacje) robocze i rezultaty (wytwory). Nadto z kontekstu wskazanej wypowiedzi wynika — wydaje się — że Aleksandrow rozumie rodzaj pracy w sposób bardziej zbliżony do podanego na wstępie, niżby to wynikało z przytoczonej definicji. Również niektóre inne sformułowania są — w mniejszym lub większym stopniu — zbliżone do przedstawionego tu ujęcia.

IV. POJĘCIE PRAWNE TWÓRCZEJ PRACY BADAWCZEJ

Konieczność uściślenia pojęcia rodzaju pracy wypływa choćby stąd, że właściwości pozaprawne poszczególnych prac różnicują się coraz bardziej, a w ślad za tym następuje zróżnicowanie ich regulacji, rodząc problem tzw. dyferencjacji prawa pracy⁵. Niektórzy, co prawda, wymieniają w pierwszym rzędzie inne czynniki dyferencjacji: z jednej strony np. formę własności środków produkcji, z drugiej np. właściwości psychofizyczne pracowników itp.

Jednak — jak się zdaje — brak danych przemawiających za wnioskowaniem z kolejności przedstawiania kryteriów o ich pierwszo- czy drugorzędności, zaś zestawiając poglądy różnych autorów dochodzi się do wniosku, że rodzaj pracy (określany jako: „szczególne właściwości danej pracy lub zawodu”, „charakter pracy”, „właściwości pracy”, „okoliczności dotyczące świadczonej pracy” itp.) wymieniany jest przez wszystkich. Poza tym jest to jedyne kryterium specyficzne dla prawa pracy. Wielu autorów twierdzi, że jest to najbardziej podstawowy czynnik dla dyferencjacji prawa pracy⁶.

⁵ Patrz: W. Jaśkiewicz, C. Jackowiak, W. Piotrowski, *Prawo pracy*, Warszawa 1970, s. 18. W. Jaśkiewicz mówi tu o trudnościach systematyzacji i kodyfikacji prawa pracy powodowanych dyferencjacją, będącą m. in. skutkiem specjalizacji pracy, postępu technicznego, powstawania nowych przemysłów, usług itd. Por. też Z. Salwa, *Prawo pracy*, Warszawa 1971, s. 12; W. Szubert, *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1972, s. 47-50.

⁶ W. Szubert, op. cit.; W. Jaśkiewicz, op. cit.; M. Świąciecki, *Niektóre sporne zagadnienia prawa stosunku pracy*, Warszawa 1966, s. 34 i n.; M. Matey, *Pracownicy umysłowi*, Warszawa 1967, s. 113 i 114; J. Szczepański, *Przemiany społeczne w Polsce*, Nauka Polska 1964, nr 5-6; Z. Nanowski, *Problem dyferencjacji prawa pracy*, Państwo i Prawo, 1959, nr 3.

Szczególne role rodzaju pracy w zakresie zróżnicowania sytuacji prawnej pracowników wynika stąd, że podstawowe przepisy prawa pracy — art. 448 k.z. i art. 22 ustawy z 17 II 1922 r. o państwowej służbie cywilnej⁷ — mają charakter zbliżony do klauzul generalnych odsyłających — jak się wydaje — do norm teleologicznych uzależniających powinnę zachowanie się pracownika od faktycznych właściwości danego rodzaju pracy. Stąd rekonstrukcja konkretnych obowiązków składowych obowiązku świadczenia pracy, obciążających pracownika wykonującego określony zawód (w sensie pozaprawnym) wymaga w każdym konkretnym przypadku zrekonstruowania norm technicznych, określających sposób wykonywania danego rodzaju pracy w określonym czasie. Układ tych norm rozpatrywany w stadium potencjalnym jest właśnie rodzajem pracy w sensie potencjalnym, układem norm teleologicznych, według których operacje robocze mają być wykonywane. Można go też analizować w stadium zaktualizowanym jako wykonywanie lub wykonanie w przeszłości tych operacji. Wtedy dochodzimy do określenia podanego na wstępie rozważań. W prawie służby państwowej istnieje pojęcie „służb specjalnych” (art. 10 ustawy z 17 II 22), które są odpowiednikiem pojęcia „rodzaju pracy” z kodeksu zobowiązań. Za taki, choć mniej sprecyzowany odpowiednik można też uznać pojęcie „służby ogólnej” z wymienionego przed chwilą przepisu.

Jedną ze służb specjalnych jest właśnie służba pracownika nauki, do którego podstawowych obowiązków służbowych należy twórcza praca badawcza. Trzeba jednak stwierdzić, że przepisy prawne nie definiują bezpośrednio pojęcia „pracownika nauki”, choć występuje ono w języku prawnym⁸. Ponadto przepisy rangi ustawy (sensu stricto) używają tylko nazw: „nauczyciel akademicki”⁹, „pracownik naukowo-dydaktyczny”¹⁰,

⁷ Tekst jednolity Dz. U. z 1949 r. nr 11, poz. 72. Nazywam ją dalej ustawą z 7 II 1922 r.

⁸ § 2 rozp. Rady Ministrów z 13 IX 61 r. w sprawie uposażenia pracowników szkół wyższych, Polskiej Akademii Nauk i jej placówek naukowych (Dz. U. nr 43, poz. 225), które cytuję jako rozp. z 13 IX 61 r. Jest ono zmienione obecnie rozporządzeniem z 18 XII 72 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie uposażenia pracowników szkół wyższych, PAN i jej placówek naukowych (Dz. U. nr 55, poz. 371). Tak samo § 3 rozp. Rady Ministrów z 13 IX 61 r. w sprawie uposażenia pracowników naukowo-badawczych instytutów naukowo-badawczych (Dz. U. nr 43 poz. 226), które cytuję: rozporządzenie o uposażeniach w instytutach. Nadmienić wypada, że w związku z wydaniem rozporządzenia Rady Ministrów z 27 IV 72 r. w sprawie uposażenia nauczycieli i nauczycieli akademickich (Dz. U. nr 16, poz. 115), cytowanego jako rozp. z 27 IV 72 r. termin „pracownik nauki” został wyeliminowany z obowiązującego języka prawnego w odniesieniu do pracowników państwowych szkół wyższych.

⁹ Art. 2 ust. 1 p. 2a ustawy z 27 IV 72 r. Karta praw i obowiązków nauczyciela (Dz. U. nr 16, poz. 114). Cytuję dalej: Karta.

¹⁰ W pionie wyższych szkół wojskowych język prawny po wydaniu karty nadal obejmował pojęcie „pracownika naukowo-dydaktycznego” (art. 42 ust. 2 ustawy z 31 III 65 r. o wyższym szkolnictwie wojskowym, tekst jednolity Dz. U. z 1970 r.,

„pracownik naukowo-badawczy”¹¹. Można by więc przypuszczać, że nie trzeba wyodrębniać w języku prawniczym pojęcia „pracownika nauki”.

Pogląd taki zakładałby przynajmniej to, że pojęcie „pracownika nauki” z przepisów niższej rangi jest sprzeczne z postanowieniami sensu stricto ustawowymi, stąd nie istnieje w obowiązującym języku prawnym. Tak jednak nie jest. Odmienność sformułowań nie rodzi tu sprzeczności, nie prowadzi bowiem do niej wykładnia przepisów używających pojęcia „pracownik nauki” w związku z cytowanymi już (w przypisach) przepisami ustawowymi używającymi pojęć: „nauczyciel akademicki”, „pracownik naukowo-badawczy” i „pracownik naukowo-dydaktyczny”. Wręcz przeciwnie, łączna analiza tych przepisów pozwoli m. in. stwierdzić, iż cechą wspólną sytuacji prawnej osób, objętych w języku prawnym mianem „pracownik nauki”, jest obowiązek wykonywania twórczej pracy badawczej. Spoczywa on na profesorach zwyczajnych i nadzwyczajnych, docentach, samodzielnych pracownikach naukowo-badawczych szkół wyższych (PAN, instytutów naukowo-badawczych i jednostek organizacyjnych objętych wykazem Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, a także szkół wyższych)¹²; adiunktach, starszych asystentach, asystentach (zatrudnionych w wymienionych instytucjach) i asystentach-stażystach (zasadniczo państwowych szkół wyższych)¹³. M. Jaroszyński nazywa ich „właściwymi pracownikami naukowymi”¹⁴.

nr 25, poz. 204). Cytuję: ustawa z 31 III 65 r. art. 42 wg numeracji nowego tekstu jedn.; Dz. U. nr 32, poz. 190 z 1973 r. nie używa już tego pojęcia.

¹¹ Art. 36 i 43 ustawy z 17 II 60 r. o Polskiej Akademii Nauk (tekst jednolity Dz. U. z 1970 r., nr 4, poz. 35) oraz art. 16 i 17 ustawy z 17 II 61 r. o instytutach naukowo-badawczych (tekst jednolity Dz. U. z 1965 r., nr 19, poz. 129). Cytuję dalej daty ustaw. Ustawa z 12 IV 1973 r. o zmianie przepisów dot. stopni naukowych i tytułów naukowych oraz organizacji instytutów naukowo-badawczych (Dz. U. nr 12 poz. 89) wprowadziła w PAN i instytutach naukowo-badawczych stanowiska profesorów zwyczajnych, nadzwyczajnych i docentów zamiast stanowiska samodzielnego pracownika naukowo-badawczego.

¹² Pracownicy zajmujący te stanowiska nazywani są samodzielnymi pracownikami nauki (patrz M. Jaroszyński, *Prawo pracowników naukowych*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1971, s. 32).

¹³ Adiunkci, starsi asystenci, asystenci i asystenci-stażysty obejmowani bywają mianem „młodszych pracowników (nauki)”. (Por. M. Jaroszyński, op. cit.).

¹⁴ Ibidem, s. 19 i n., autor ten analizuje szerzej pojęcie „pracownika naukowego” wyjaśniając terminy pokrewne języka prawnego, jak np. „uczony” z ustawy z 17 II 60 r. i języka potocznego, a także wskazuje, iż dla zaliczenia do pracowników naukowych nie jest istotne posiadanie stopnia lub tytułu naukowego, członkostwa PAN czy nawet pełnienie funkcji stale urzędującego członka Prezydium Akademii. Pracownikiem naukowym „właściwym” jest według niego osoba zatrudniona w charakterze (zawodzie) pracownika nauki w instytucji do tego zatrudnienia uprawnionej, w ramach stosunku pracy (kryterium formalne) i powołana do prowadzenia badań naukowych i (spójnik „i” jest tu chyba użyty w znaczeniu spójnika międzyzdaniowego alternatywy nierozłącznej „lub” — uwaga — A. Ch.) wykonywania podstawowych zadań dydaktycznych i wychowawczych w szkolnictwie wyższym w powiązaniu z badaniami naukowymi. Jednak wyróżnia nadto grupę pra-

Wypada jednak podkreślić, że w pionie szkolnictwa wyższego terminologia, aczkolwiek uzasadniona względami pozaprawnymi, utrudnia przeprowadzenie dystynkcji pojęciowych przez objęcie mianem „nauczyciel akademicki”, także „pracownik naukowo-dydaktyczny” gdy idzie o szkoły wyższe, również pracowników nie mających ustawowego obowiązku twórczej pracy badawczej. Są to według art. 2 ust. 1 p. 2 Karty w szczególności: starsi wykładowcy, wykładowcy; lektorzy i nauczyciele: przedmiotów zawodowych i umiejętności praktycznych, wychowania fizycznego, przedmiotów obronnych; akompaniatorzy; bibliotekarze dyplomowani i dyplomowani pracownicy dokumentacji naukowej.

Należy także wziąć pod uwagę grupy pracowników objętych w przepisach wykonawczych¹⁵ mianem „techniczno-badawczych” i „naukowo-technicznych”, zatrudnionych w szkołach wyższych i PAN. W odróżnieniu od wymienionej poprzednio grupy pracowników uczestniczą oni w badaniach, lecz ich praca badawcza nie musi (w interpretacji tetycznej tego słowa) być twórcza, lecz ma polegać na obsłudze badań, wykonywaniu czynności technicznych, niekiedy na bardzo wysokim poziomie. Odpowiednikiem tych grup są w instytutach naukowo-badawczych pracownicy określani w przepisach mianem „inżynieryjno-technicznych”, co jest — wydaje się — poprawniejsze. Podobnie jak bardziej poprawna wydaje się być terminologia ustawowa, operująca pojęciem „pracowników inżynieryjnych, technicznych i równorzędnych”¹⁶.

III. NIEJEDNOLITOŚĆ OBOWIĄZKU PRACY PRACOWNIKA NAUKI

Obowiązujący stan prawny uzasadnia także wyodrębnienie obowiązków pracy, w ramach których istnieją nakazy wykonywania dwu lub więcej rodzajów prac oraz takich, na które składa się nakaz wykonywania pracy jednego rodzaju. Pierwsze można by nazwać niejednolitymi, drugie — jednolitymi.

Rozróżnienia tego nie przeprowadza się zazwyczaj w nauce prawa pracy prawdopodobnie dlatego, że dosłowne brzmienie art. 441 k.z. sugeruje, iż w każdym konkretnym przypadku pracownik świadczy pracę jednego rodzaju. Mówi się zawsze o obowiązku pracy określonego rodza-

owników naukowych „innych”, będących nimi tylko dlatego, że ustawa zalicza ich do tej kategorii, choć nie spełniają wymienionych wymogów merytorycznych co do rodzaju spełnianej pracy. Patrz też: A. Chobot, *Podporządkowanie pracownika nauki w wykonywaniu obowiązku twórczej pracy badawczej*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1971, nr 4, s. 21 i 22.

¹⁵ Idzie głównie o rozporządzenie z 13 IX 61 r. Dz. U. nr 43, poz. 225, a ostatnio o rozp. z 24 VIII 1973 r. w sprawie uposażenia pracowników szkół wyższych nie będących nauczycielami akademickimi, D. U. nr 36, poz. 213.

¹⁶ Art. 120 ustawy z 5 XI 58 r. o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity Dz.U. z 1969 r., nr 4, poz. 31), cytowanej: ustawa z 5 XI 58 r.; art. 5 p. 5 ustawy z 17 II 61 r.; art. 36 p. 2 ustawy z 17 II 60 r.; art. 53 ustawy z 31 III 65 r.

ju, a nie określonych rodzajów. Podobnie w prawie służby państwowej mówi się raczej o obowiązku pełnienia służby, a nie służb, aczkolwiek niektóre pragmatyki dają podstawę do zróżnicowania.

Niejednolitość obowiązku pracy zaznacza się szczególnie wyraźnie w regulacji prawnej twórczej pracy badawczej zarówno obecnie, jak i w historii. Karta wymienia taką ilość zadań nauczycieli akademickich, że zrekonstruowanie nakazów dotyczących poszczególnych rodzajów prac wymaga, jak się wydaje, odrębnego opracowania. Najogólniej stwierdzić można, że obok obowiązku prowadzenia twórczej pracy badawczej¹⁷ pracownik naukowy ma obowiązek świadczenia prac: organizacyjnej¹⁸, kształceniowo-naukowej¹⁹ i usługowo-wdrożeniowej²⁰. Ponadto ci pracownicy, którzy są nauczycielami akademickimi, mają te same obowiązki co nauczyciele innych szkół.

Również w obowiązujących dawniej przepisach sformułowania ustawowe obowiązku samej twórczej pracy badawczej dotyczyły zazwyczaj więcej niż jednego rodzaju pracy. Bardzo trafne dla warunków współczesnych sformułowanie zawierała pierwsza ustawa o szkołach akademickich²¹ kreując w art. 46 dwa nakazy: prowadzenia badań naukowych z jednej, zaś twórczej pracy naukowej z drugiej strony. Socjologowie natomiast podkreślają, że obecnie praca naukowa przestała być tożsama z twórczością naukową²². A tylko przy takim założeniu sformułowanie powyższe ma sens. Jednak na owe czasy rozróżnienie pracy naukowej i twórczości naukowej było zbyteczne z tego względu, że prowadzenie badań naukowych było najczęściej zbieżne z twórczą pracą naukową. Dlatego też prawdopodobnie następna regulacja tego obowiązku zawierała jedno sformułowanie. Art. 9 rozp. z 24 II 28 r.²³ stanowił: „Do obowiązków profesora należy: [...] twórcza praca naukowa”. Ten typ sformułowania uzyskał przewagę w późniejszym ustawodawstwie, jednak sformułowania zróżnicowane też występowały, np. art. 52 ustawy o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki z 15 XII 51 r.²⁴

¹⁷ Patrz art. 3 ust. 4 Karty; 17 ust. 1 ustawy z 17 II 61 r. 44 ust. 1 ustawy z 17 II 60 r.

¹⁸ Patrz art. 42 ust. 2 ustawy z 17 II 60 r., § 2 ust. 1 p. 2 i ust. 2 p. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 25 VII 67 r. w sprawie warunków zatrudnienia pracowników naukowo-badawczych w instytutach naukowo-badawczych (Dz. U. nr 32, poz. 157), nazywanego dalej rozporządzeniem z 25 VII 67 r.

¹⁹ Por. art. 3 ust. 3 Karty; § 2 ust. 1 p. 3 i ust. 2 p. 2 i 4 rozporządzenia z 25 VII 67 r.; art. 43 ust. 3 ustawy z 17 II 60 r. Patrz też: M. Jaroszyński, *Prawo ...*, op. cit., s. 23.

²⁰ Por. art. 3 ust. 3 Karty, § 2 ust. 1 p. 1 i ust. 2 p. 5 rozp. z 25 VII 67 r.

²¹ Ustawa z 13 VII 20 r. o szkołach akademickich (Dz.U. nr 72, poz. 494).

²² A. Sarapata (red.), *Socjologia zawodów*, Warszawa 1965, s. 475 i n.

²³ Rozporządzenie Prezydenta RP z 24 II 28 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół (Dz. U. nr 24, poz. 204).

²⁴ Cytując: ustawa z 15 XII 51 r. (Dz. U. z 1952 r., nr 6, poz. 38).

Obecnie obowiązujące przepisy mówią również zasadniczo o jednym obowiązku. Ustawy z 17 II 60 i 17 II 61 r. nazywają go „twórczą pracą badawczą”²⁵, natomiast Karta — „pracą badawczą dla rozwoju nauki”, jak również innych dziedzin działalności społeczeństwa²⁶. W sformułowaniach ustawodawcy socjalistycznego podkreślona jest — niekiedy drobiazgowo — użyteczność twórczej pracy badawczej. Natomiast ustawodawca międzywojenny pozostawał zapewne pod wpływem ideologii nauki czystej²⁷, stąd nie wskazywał żadnego pozanaukowego celu pracy.

IV. POJĘCIE PRAWNE TWÓRCZEJ PRACY BADAWCZEJ

Wyrażenie „twórcza praca badawcza” sugeruje, iż dotyczy agregatu dwu lub nawet trzech różnych pod pewnymi względami typów działalności ludzkiej: pracy, twórczości i badania. Nie wydaje mi się celowe rozważanie pojęcia pracy, istnieje bowiem na ten temat obszerna literatura.

Twórczością natomiast wypada zająć się bliżej. Wydaje mi się, że uwzględniając dorobek nauki o twórczości, jak i obowiązującą regulację prawną, powiedzieć można, iż twórczość oznacza w sensie przedmiotowym nowość²⁸ pracy, polegającą na tym, że — modelowo rzecz ujmując — praca danego rodzaju wykonywana jest po raz pierwszy, zaś w sensie czynnościowym — jej samodzielność.

W nauce o twórczości ujmuje się jednak ją różnie, w szczególności jako proces (definicje związane z teorią etapów, psychologią postaci, podejściem eksperymentalnym, psychoanalizą), wytwór (nowość, odpowiedniość, „elegancja rozwiązania”, trwałość oddziaływania), cechy ludzi twórczych²⁹, zewnętrzne warunki twórczości³⁰. Z punktu widzenia związku z osobowością, który jest tu bardzo ścisły, ujmowana była jako przejaw różnorodnych i sprzecznych niekiedy procesów: patologii, konfliktu motywów, samourzeczywistnienia się lub integracji, zdrowia psychicznego. Nie wymienia się natomiast wyraźnie samodzielności jako cechy działalności twórczej, chociaż niemal zawsze milcząco się ją zakłada lub nawet uznaje za bardzo ważny warunek twórczości.

Ujęcia prawne często dotyczą aspektu przedmiotowego. Reprezenta-

²⁵ Art. 3 ust. 1 ustawy z 17 II 60 r. oraz art. 17 ust. 1 ustawy z 17 II 61 r.

²⁶ Art. 3 ust. 4 Karty; patrz też art. 33 tej ustawy.

²⁷ Por. S. Zaremba, *Utylitaryzm a nauka czysta*. Nauka Polska 1931, R. XIV; M. T. Huber, *Nauka czysta a stosowana*, Warszawa 1937.

²⁸ Także oryginalność. Patrz C. W. Taylor, F. Barron w: *Scientific Creativity*, New York 1963.

²⁹ C. W. Taylor, J. Holland, *Predictors of Creative Performance*, w: *Creativity: Progress and Potential* (ed. C.W. Taylor), New York—San Francisco—Toronto—London 1964, s. 17 i n.

³⁰ A. Strzałecki, *Wybrane zagadnienia psychologii twórczości*, Warszawa 1969, s. 14 - 27.

tywne jest np. określenie działalności twórczej w art. 5 bułgarskiej ustawy z 2 II 61 r. o odkryciach, wynalazkach i projektach racjonalizatorskich: „Twórczością [...] jest dokonanie odkrycia, wynalazku lub projektu racjonalizatorskiego”. Wskazuje ono rezultaty tej działalności.

Mogłoby się wydawać, że owa różnorodność ujęć³¹ przemawia przeciw podanemu przeze mnie określeniu. Tak jednak nie jest. Uwypuklając bowiem nowość i jej aspekt czynnościowy — samodzielność, nie uznaję ich za pełną charakterystykę twórczości. Sformułowanie to jest raczej wnioskiem z podawanych w nauce określeń, istotnym z prawnego punktu widzenia. Wybrałem tu — jedną z wielu — cechę konstytutywną twórczości, najczęściej bodajże służącą do jej charakterystyki. W prakseologii mówi się np., że twórczość to swoista forma wysiłku ludzkiego przynoszącego nowość i cenność wytworu³². Cenność nie jest — wydaje się — specyficzną cechą twórczości, lecz cechą każdej pracy. Jest ona bowiem właściwością związaną w głównej mierze z użytecznością. Pozostaje więc sama nowość³³. Podstawowym pojęciem z nią się wiążącym jest „innovacja”. H. G. Barnett definiuje ją jako wszelką myśl, zachowanie się lub rzecz jakościowo różną od istniejących dotychczas³⁴.

Samodzielność można natomiast rozpatrywać w sensie subiektywnym i obiektywnym. Jest ona też warunkiem koniecznym nowości. Jest tak dlatego, że tylko praca samodzielna (a nie dyrektywnie kierowana poleceniami) może (w interpretacji dynamicznej tego słowa) być wykonywana po raz pierwszy. Będąc bowiem pod istotnymi względami specyficzną odmianą pracy czysto umysłowej, polega na tym, że — rozwijając ujęcie T. Kotarbińskiego³⁵ — osobnik X w czasie t jest taki pod względem doznawania, jakim według istniejących wiadomości nie ujawnił się na zewnątrz żaden z innych osobników do czasu t . Nie jest to — rzecz jasna — charakterystyka, lecz wskazanie pewnego jej aspektu istotnego z punktu widzenia związku samodzielności z nowością. Przy pracy dyrektywnie kierowanej — modelowo rzecz ujmując — pracownik X w czasie t jest zawsze taki pod względem doznawania (w zakresie, w jakim dotyczy ono rzeczy istotnych), jakim pod istotnymi względami ujawnił się do czasu t jego kierownik. Doznanie dyrektywnie kierowanego może być co najmniej drugim pod danym względem, zatem nie jest już nowe.

Charakterystykę ogólną badania podaje T. Kotarbiński stwierdzając,

³¹ Patrz też: Z. Pietrasiński, *Myślenie twórcze*, Warszawa 1969, s. 10-21.

³² Wielka Encyklopedia Powszechna, Warszawa 1967, s. 381.

³³ Z. Pietrasiński, *Ogólne i psychologiczne zagadnienia w innowacji*, Warszawa 1970, s. 5. Wokół nowości próbuje on budować interdyscyplinarną gałąź wiedzy — innowatykę.

³⁴ K. G. Barnett, *Innovation. The Basis of Cultural Change*, New York 1953, s. 7. Cyt. za Z. Pietrasińskim, *Ogólne...*, op. cit., s. 8.

³⁵ *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1965, s. 280 i n. oraz rozważania o pracach czysto umysłowych.

że jest to praca czysto umysłowa³⁶ o charakterze przeważnie myślowym, w której głównie chodzi o domyślanie się prawdy, a w której obmyślanie odgrywa ważną rolę pomocniczą. Akty badania nie są postaciami obróbki obiektów badanych, lecz są to przypadki preparacji takiej obróbki. Zawsze poprzedzają w czasie tę ostatnią. Odznaczają się też tym, że badacz chce przerobić siebie z niewiedzącego na wiedzącego skupiając uwagę na przedmiocie poznania³⁷. Szczegółowiej zajmiemy się tą kwestią w dalszej części niniejszego opracowania. Zaznaczyć na zakończenie wypada, że dla uznania danej działalności za twórczą pracę badawczą nie jest istotne w świetle obowiązującego prawa to, w jakiej dziedzinie (rzeczywistości) praca jest wykonywana: nauki, sztuki, usług czy techniki itd.³⁸

V. DEFINICJA USTAWOWA TWÓRCZEJ PRACY BADAWCZEJ

Przeprowadzona analiza pojęcia „twórczej pracy badawczej” nie jest wyczerpująca. Nasuwa się pytanie, czy prawo nasze dokładniej nie określa cech tego rodzaju pracy.

Ogólnej definicji, bezpośrednio określającej właściwości wszelkiej twórczej pracy badawczej, nie ma. Jednak określa je pośrednio art. 5 ustawy z 31 III 65 r. o stopniach i tytułach naukowych³⁹. Stwierdza, że praca tego rodzaju powinna „stanowić samodzielne rozwiązanie przez autora zagadnienia naukowego i wykazywać jego ogólną wiedzę teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej”. Zaznaczyć przy tym wypada, że art. 10 ustawy o stopniach i tytułach naukowych tworzy jej szczególną odmianę charakteryzującą się tym, że praca stanowi nadto „poważny wkład [...] w rozwój określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej”.

Jednak — z drugiej strony — można by twierdzić, że jest to określenie pracy doktorskiej i habilitacyjnej, a nie twórczej pracy badawczej. Uzasadnia to chociażby fakt, że według art. 43 ust. 3 u. o a. młodzi pracownicy nauki są „obowiązani wykonywać prace niezbędne do uzyskania stopni naukowych” „niezależnie” (podkr. — A. Ch.) od spełniania obowiązku twórczej pracy badawczej. Podobnie — według § 10 ramowego regulaminu pracy placówek naukowych PAN⁴⁰ — podstawowym obo-

³⁶ *Traktat...*, op. cit., s. 280.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Patrz np. art. 3 ustawy z 29 III 62 r. o wyższych szkołach artystycznych (tekst jednolity Dz.U. 1969, nr 5, poz. 48), cytowanej dalej jako ustawa z 29 III 62 r. Por. też: V. Lovenfeld, K. Beittel, *Inerdisciplinary Criteria of Creativity in the Arts and Sciences. In Research in Art Education, Yearb NEAE, 1959, nr 9, s. 35 - 44.*

³⁹ (Tekst jednolity Dz.U. z 1969 r., nr 4, poz. 32). Cytuję dalej: ustawa o stopniach i tytułach naukowych. Ustawa z 12 IV 1973 r. zapowiedziała wydanie nowego tekstu jednolitego.

⁴⁰ Nazywam tak uchwałę nr 34/65 Sekretariatu Naukowego PAN, cytowaną za M. Jaroszyńskim, *Prawo...*, op. cit., s. 625 i n.

wiązkiem młodszego pracownika naukowo-badawczego jest praca badawcza, a „ponadto” (podkr. — A. Ch.) prowadzenie osobistej pracy naukowej, mającej na celu podnoszenie kwalifikacji i uzyskanie stopni naukowych. Poza tym twórcza praca badawcza musi (w sensie tetycznym), a doktorska lub habilitacyjna nie musi, być wykonywana zgodnie z planem badań, nie zawsze też mieści się w zakresie działania jednostki zatrudniającej. Stąd można by wyprowadzić wniosek, że art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych podaje definicję ustawową pracy innej niż twórcza praca badawcza, o której mowa w przepisach dotyczących obowiązków pracowników nauki. Przeciwno uznaniu, iż przepis ten dotyczy omawianego rodzaju pracy, przemawiałoby też przyjęcie, iż jest w nim mowa o pracy w sensie przedmiotowym, podczas gdy prawo pracy interesuje się jedynie pracą w aspekcie czynnościowym. Ponadto na gruncie art. 10 ust. 1 ustawy o stopniach i tytułach naukowych można by bronić poglądu, że przepis ten kreuje odrębny rodzaj pracy, gdyż nie odwołuje się do art. 5 ust. 1 wymienionej ustawy, odsyłając tylko i jedynie do ust. 2 i 3 tego artykułu. Stąd można by wnioskować, że a contrario nie stosuje się ust. 1 zawierającego — jak stwierdziliśmy — definicję twórczej pracy badawczej.

Kontrargumenty pierwszego rodzaju opierają się na następujących założeniach: 1) z tego, że obowiązek pracy na stopień obciąża pracownika niezależnie od obowiązku twórczej pracy badawczej wynika, że praca doktorska nie jest twórczą pracą badawczą, 2) z tego, że pracownik ma obowiązek twórczej pracy badawczej, a „ponadto” obowiązany jest do pracy doktorskiej lub habilitacyjnej wynika jak w p. 1), 3) zgodność z planem badań jest cechą konstytutywną twórczej pracy badawczej, 4) zmieszczenie się w zakresie działania pracodawcy jest również ową cechą. Natomiast argumentacja drugiego typu zakłada, iż praca doktorska ma tylko aspekt przedmiotowy, a pozbawiona jest czynnościowego. Opiera się też na założeniu, że z określenia pracy w sensie przedmiotowym nie wynika jej charakterystyka czynnościowa.

Pogląd, iż art. 10 ust. 1 ustawy o stopniach i tytułach naukowych kreuje odrębny rodzaj pracy, opiera się natomiast na nadmiernym w tym przypadku przywiązywaniu wagi do sformułowań językowych. Jednak wynikanie, o którym mowa w pierwszym z powyższych założeń, nie zachodzi. Stwierdzenie to znaczy tylko, że obowiązek pracy na stopień jest obowiązkiem „niezależnym”, a nie dotyczy ono właściwości pracy będącej przedmiotem obu obowiązków, zaś drugie założenie wyraża to samo co pierwsze, tyle że innymi słowy. Zgodność z planem nie jest cechą konstytutywną żadnego rodzaju pracy, a zatem również twórczej pracy badawczej, co wynika chociażby ze sformułowanej uprzednio jego definicji. To samo powiedzieć można o zmieszczeniu się pracy w zakresie działania pracodawcy. Przytoczone kontrargumenty świadczą więc tylko

o tym, że o b o w i ą z e k twórczej pracy badawczej jest ukształtowany nieco inaczej w zakresie warunków i celu dopełniania⁴¹ niż o b o w i ą z e k pracy na stopień, nie zaś o tym, że cechy konstytutywne obu prac są różne. Nie ulega natomiast wątpliwości, że zarówno twórcza praca badawcza, jak i praca na stopień są wykonywane w spełnieniu obowiązku pracowniczego. Jeden i drugi obowiązek obciąża te same podmioty, a szereg argumentów przemawia za tożsamością przedmiotów. I tak np. Karta nie przewiduje, jak się wydaje, odrębnego obowiązku pracowników nauki w przedmiocie podnoszenia kwalifikacji, wychodząc prawdopodobnie z założenia, że jest on nakazem instrumentalnie wynikającym z norm kreujących obowiązek twórczej pracy badawczej. Nie tworzy też obowiązku pracy na stopień. Mimo to jednak nakaz taki istnieje. Wnioskujemy o nim z sankcji: rozwiązania stosunku pracy z pracownikiem, który w określonym czasie pracy tej nie wykonał. Ze względu na to, że zarządzenia nie mogą samoistnie tworzyć obowiązków pracowniczych należy przyjąć, że jest ona wykonywana w ramach obowiązku pracy badawczej z art. 3 ust. 4 Karty, a wspomniana sankcja jest jedną z konkretyzacji normy art. 92 ust. 1 p. 6 tego aktu prawnego: nakazu rozwiązania stosunku pracy w razie stwierdzenia niewywiązywania się z obowiązków służbowych. Nadto praca doktorska jest nazwana w § 10 ramowego regulaminu pracy placówek naukowych PAN pracą naukową, a jest to jedno z licznych określeń twórczej pracy badawczej. Właśnie o obowiązku pracy naukowej mówił art. 93 ust. 2 ustawy z 5 XI 58, a sankcją za niewykonanie pracy na stopień jest według ustawy z 17 II 60 r. właśnie zwolnienie z powodu stwierdzenia nieprzydatności do pracy naukowej⁴² (podkr. — A. Ch.). Najistotniejszym, jak się wydaje, argumentem przemawiającym za wysuniętą tezą jest równoważność⁴³ pracy doktorskiej lub habilitacyjnej ze spełnianiem twórczej pracy badawczej, jako kryteriów doboru pracowników. Z art. 79 ust. 3 ustawy z 5 XI 58 r. wynika, że praca habilitacyjna jest równoważna z dorobkiem naukowym lub zawodowym, osiągniętym po uzyskaniu stopnia doktora (a więc także i przede wszystkim w spełnieniu obowiązku twórczej pracy badawczej) i wykazaniem się przygotowaniem do prowadzenia samodzielnej pracy

⁴¹ Chodzi mi o cel, nie o rezultat pracy.

⁴² Pracę na stopień nazywał „pracą naukową” art. 33 ust. 2 i 3 ustawy z 15 XII 51 r., przy czym w sformułowaniu obowiązku twórczej pracy badawczej była również umowa o „pracy naukowej”.

⁴³ Przez równoważność rozumiem to, że w myśl odpowiednich przepisów o umiejętności spełniania twórczej pracy badawczej świadczy w tym samym stopniu wykonanie pracy habilitacyjnej, a także doktorskiej, co wykonywanie twórczej pracy badawczej (w szczególności w ramach obowiązku pracowniczego), nie mającej na celu uzyskania stopnia naukowego. Taka regulacja prawna zakłada, że twórcza praca badawcza wykonywana na stopień, a także nie wykonywana w celu uzyskania stopnia naukowego, są pracami jednorodnymi.

naukowej. Zaś — według ust. 2 — w wyjątkowych przypadkach osiągnięcia w pracy naukowej lub twórczej pracy zawodowej (a więc w spełnieniu twórczej pracy badawczej) są równoważne z obu stopniami naukowymi niejako je konsumując. Analogiczna równoważność przewidziana jest, w ustawach: z 17 II 1961 r.⁴⁴ i z 17 II 1960 r.⁴⁵ Na szczególną uwagę zasługuje rozwiązanie z art. 38 ust. 1 ostatnio wymienionej ustawy, które zakłada równoważność stopnia doktora habilitowanego ze spełnieniem obowiązku twórczej pracy badawczej na stanowisku docenta w szkole wyższej albo samodzielnego pracownika naukowo-badawczego w instytucie.

Pojęcie równoważnego ze stopniami naukowymi dorobku naukowego wyjaśnia bliżej § 3 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 1 II 1966 r. w sprawie powoływania pracowników naukowo-badawczych w instytucjach naukowo-badawczych⁴⁶. Dorobek ten stanowi całość stałt (podkr. — A. Ch.) działalności naukowej lub naukowo-badawczej. Zakłada więc, iż istotne prawnie właściwości twórczej pracy badawczej są niezależne od tego, w jakich formach prawnych jest spełniana. Nadto według wielu przepisów rozporządzenia z 1 II 1966 r.⁴⁷ praca na stopień jest równoważna m. n. ze stażem twórczej pracy badawczej. Również przy włączeniu pracy na stopień do planu nie ulega — wydaje się — wątpliwości, iż jest ona wykonywana w spełnieniu pracowniczego obowiązku twórczej pracy badawczej. Objęcie planem jest natomiast nawet bardzo pożądane. Ponadto, o ile twórcza praca badawcza wynikająca z planu stanowi minimum obowiązków pracownika⁴⁸, a praca na stopień bywa nim objęta, znaczy to, że są to prace „jednorodnjowe”. Za takim ich traktowaniem przemawia też fakt, że według § 28 rozp. Rady Ministrów z 8 II 1966 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych⁴⁹ pracownicy naukowo-dydaktyczni (obecnie nauczyciele akademicy) i naukowo-badawczy składają podania o wszczęcie przewodów o nadanie stopnia naukowego za pośrednictwem kierowników naukowych, a więc kierujących spełnianiem pracy naukowej (lub twórczej pracy badawczej)⁵⁰. Nadto gdyby uznać, że praca wykonywana w celu opracowania rozprawy doktorskiej lub habilitacyjnej jest inna niż wykonywana w spełnianiu obowiązku twórczej pracy badawczej, należałoby ustalić jej charakter prawny. Ani zaliczenie jej do czynności poprzedzających powstanie stosunku pracy (jak np. pracy kwalifikacyjnej z art. 8 u. o w.s.a.), ani do nauki zawodu nie jest przekonujące.

⁴⁴ Art. 18 i 19.

⁴⁵ Art. 38 ust. 1-4.

⁴⁶ Dz.U. nr 10, poz. 62. Cytuję dalej: rozporządzenie z 1 II 66 r.

⁴⁷ Mowa tu o §§ 2 p. 3 i 4; 3 ust. 1; 10 ust. 2 p. 1 i 2, ust. 3 p. 1 rozporządzenia.

⁴⁸ Por. M. Jaroszyński, *Prawo...*, op. cit., s. 629.

⁴⁹ Tekst jednolity Dz. U. z 1970 ., nr 1, poz. 6. Cytuję: rozp. z 8 II 66 r.

⁵⁰ Por. np. art. 17 ust. 3 ustawy z 17 II 61 r.

Natomiast uznanie jej za jedną z form podwyższania kwalifikacji wskazuje jedynie na jej skutek po stronie podmiotu działającego.

I wreszcie za przyjęciem, że w art. 10 ust. 1 ustawy o stopniach i tytułach naukowych chodzi jednak o odmianę pracy określonej w art. 5 tej ustawy, przemawia — oprócz niektórych z przytoczonych wyżej argumentów — to, że na mocy art. 10 ust. 3 ustawy o stopniach i tytułach naukowych do niektórych przynajmniej prac wykonywanych celem opracowania rozprawy habilitacyjnej znajduje odpowiednie zastosowanie art. 5 ust. 1 tego aktu prawnego. Zastosowanie go do tych niektórych tylko prac, mianowicie projektowych, technologicznych lub zespołowych, oznaczałoby, iż tylko one powinny polegać na samodzielnym rozwiązywaniu zagadnień naukowych i podkreślaniu ich aspektu teoretycznego, a pozostałe prace nie. Zniesienie wymogu samodzielności w rozwiązywaniu zagadnień naukowych i to tylko niektórych, byłoby sprzeczne z *ratio legis* analizowanego przepisu, podobnie jak rezygnacja z wymogu walorów teoretycznych. Celem interpretowanego przepisu jest bowiem zwiększenie, a nie zmniejszenie wymogów. Za przyjęciem, że chodzi tu o odmianę pracy określonej w art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych, przemawia też obowiązujące wyjaśnienie w sprawie treści art. 10 ust. 2 p. 2 tej ustawy⁵¹, jak też wyniki ankiety⁵² przeprowadzonej na ten sam temat.

Niemniej poza pracą na stopień pracownik nauki wykonuje również inną twórczą pracę badawczą. Czy można zastosować do niej art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych? Chodzi tu więc o zastosowanie tego przepisu dla ustalenia znaczenia przepisów kreujących obowiązek twórczej pracy badawczej⁵³. Powstaje też dalsza kwestia: czy idzie o analogię *intra legem*, czy też *extra legem*?

Interpretacja — stwierdzić wypada — nie prowadzi tu do rezultatu wychodzącego poza zakres objęty unormowaniem przez postanowienia prawa pozytywnego. O dopuszczalności tej interpretacji rozstrzyga — z grubsza biorąc — możliwość ustalenia podobieństwa między faktycznymi właściwościami pracy na stopień naukowy i twórczej pracy badawczej, nie wykonywanej w celu uzyskania stopnia naukowego. Na gruncie prezentowanych w literaturze koncepcji powstają nadto pytania, czy należy ustalać podobieństwo między: 1) faktycznymi właściwościami twórczej pracy badawczej nie spełnianej w celu uzyskania stopnia naukowego dok-

⁵¹ Wyjaśnienie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego i Sekretarza Naukowego PAN z 27 XI 67 r., które cytuję za M. Jaroszyńskim: *Prawo...*, op. cit., s. 237 i 238. Nazywam je dalej: „wyjaśnienie”.

⁵² Podsumowaniem ankiety jest artykuł P. Bardacha, *O warunkach stawianych rozprawom doktorskim i habilitacyjnym*, Nauka Polska 1967, nr 1, s. 135 i n. Przedzony on jest omówieniem i przedstawieniem samych sformułowań ankiety.

⁵³ Art. 17 ust. 1 ustawy z 16 II 61 r.; art. 43 ust. 3 ustawy z 17 II 60 r.; art. 3 ust. 4 Karty.

tora a pracy na stopień; 2) postanowieniami zawartymi w art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych, a faktycznymi właściwościami twórczej pracy badawczej wykonywanej nie na stopień; 3) zasadą (normą ogólną) obejmującą cechy istotne twórczej pracy badawczej w ogóle, zrekonstruowaną z art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych, a faktycznymi właściwościami twórczej pracy badawczej nie spełnianej dla uzyskania stopnia naukowego⁵⁴.

Wydaje się, że w świetle uprzednio przeprowadzonych rozważań należałoby wybrać alternatywę trzecią. Z równoważności kryteriów doboru pracowników wynika bowiem, że art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych ma znaczenie szersze niż wskazanie, na czym polega opracowanie rozprawy doktorskiej. Obowiązek pracy na stopień jest bowiem nakazem podjęcia przez pracownika pracy takiej, jaka jest przedmiotem obowiązku pracowniczego twórczej pracy badawczej. Bowiem sprawdzianem umiejętności wykonywania określonej pracy jest — jak stwierdza się w literaturze — jej wykonywanie, a nie wykonanie innej pracy⁵⁵. Stąd też to, że praca z art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych jest spełniania w celu opracowania rozprawy doktorskiej, nie jest istotną jej cechą. Istotne prawnie dla kreowanego w nim rodzaju pracy jest jedynie to, że stanowi „samodzielne rozwiązanie przez autora zagadnienia naukowego i wykazuje jego ogólną wiedzę teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej”.

Czy faktyczne właściwości twórczej pracy badawczej umożliwiają subsumcję jej pod normę ogólną z art. 5 wymienionej wyżej ustawy, a ponadto: czy istnieje między nimi a właściwościami wskazanymi w tej normie podobieństwo? Cechami pracy określonej we wskazanym przed chwilą przepisie są: 1) samodzielność⁵⁶, 2) rozwiązanie zagadnienia naukowego, 3) walory teoretyczne⁵⁷. Natomiast do faktycznych właściwości twórczej pracy badawczej zaliczyliśmy nowość (w sensie przedmiotowym) i jej aspekt czynnościowy — samodzielność. Ponadto za istotne uznaliśmy to, iż polega ona na pracy umysłowej o charakterze przeważnie myślowym, w której głównie chodzi o domyślanie się prawdy, a w której obmyślanie odgrywa ważną rolę pomocniczą itd. Dodajmy, że te procesy myślowe, na których polega budowanie nauk, są przedmiotem psychologii procesów poznawczych, która budując ich teorię określa reguły, według których przebiegają.

Widać więc, że na pierwszy rzut oka jedynie samodzielność jest właściwością wspólną obu określeń, jednak pogląd taki opiera się na bezpo-

⁵⁴ Por. J. Nowacki, *Analogia legis*, Warszawa 1966, s. 44.

⁵⁵ Por. np. M. Jaroszyński, *Doktorat nauk prawnych*, Państwo i Prawo 1968, nr 8-9, s. 23.

⁵⁶ Por. uchwałę byłej Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej z 29 IV 52 r. (MP nr A-66, poz. 806) oraz art. 43 ust. 2 i 3 ustawy z 15 XII 51 r.

⁵⁷ Podkreślał to też art. 43 ust. 2 i 3 ustawy z 15 XII 51 r.

średnim rozumieniu analizowanego przepisu. To nie wystarcza, bowiem wymaga on wnikliwej wykładni (również w związku z art. 10 ustawy o stopniach i tytułach naukowych). Nie wdając się w bliższą analizę pojęcia samodzielności stwierdzę tylko, że polega ona również na wykonywaniu pracy według schematu wykonanego przez autora pracy, a nie przez inną osobę.

Natomiast wyrażenie „zagadnienie naukowe” wydaje się być synonimem wyrażenia „problem naukowy”. Problem to inaczej pytanie w sensie pragmatycznym, program, który „wyznacza dzięki założeniu pozytywnemu, negatywnemu i w zupełności pewną matrycę, czyli macierz wartościowań (interpretacji), która przedstawia informację początkową określającą zbiór różnorodności (możliwości, alternatyw, niepewności)”. Rozwiązanie problemu to odpowiedź bezpośrednia w sensie pragmatycznym, będąca wyborem, czyli zmniejszeniem różnorodności (niepewności)⁵⁸. Pytanie w sensie pragmatycznym składa się również z niewiadomej pytania, której — o ile jest ono stawiane na serio — odpowiada pewien brak w stanie wiedzy pytającego. U pracownika nauki stan ten powinien odpowiadać obiektywnemu stanowi danej dziedziny nauki w badanym zakresie. Stąd odpowiedź na to pytanie wzbogaca zasób twierdzeń naukowych o takie, których dotąd w nauce nie uznawano. Jest zatem sformułowaniem i uzasadnieniem ich po raz pierwszy, spełnia więc wymóg nowości. Z punktu widzenia prawa pracy jest on szczególnego rodzaju zadaniem roboczym. Potwierdza to zresztą stanowisko Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, iż praca polegająca na rozwiązywaniu zagadnień naukowych „powinna być [...] dorobkiem [...] zawierającym elementy nowości (podkr. — A. Ch.) tematyki lub nowości metodyki”⁵⁹. Nowość wraz z samodzielnością składa się — jak stwierdziliśmy — na twórczość stanowiącą istotną działalność składową twórczej pracy badawczej.

Od strony podmiotu działającego rozwiązanie zagadnienia naukowego polega na wspomnianym wyżej zapełnianiu braku w stanie wiedzy subiektywnej (któremu odpowiada brak obiektywny), zatem, w terminologii prakseologicznej T. Kotarbińskiego, na przerobieniu siebie z niewiedzącego na wiedzącego, co jest cechą badania. O tym, że chodzi tu o badanie, świadczy zresztą wyżej wymieniona definicja Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego stwierdzająca, że praca ta ma być „dorobkiem badawczym”⁶⁰.

Z teorią w naukach empirycznych mamy do czynienia wtedy, gdy „pewna większa dziedzina zadań jednostkowych o faktach bezpośrednio opartych na doświadczeniu oraz rejestrujące te zadania jednostkowe pra-

⁵⁸ Patrz: J. Giedymin, *Problemy założenia rozstrzygnięcia*, Poznań 1964, s. 23 i 24.

⁵⁹ Patrz: J. Bardach, *O warunkach...*, op. cit., s. 135 i n.

⁶⁰ Ibidem, s. 148.

wa znajdują wyjaśnienie w postaci nielicznej grupy hipotez na gruncie przyjętych zasad⁶¹. Nauki empiryczne (dedukcyjne) z istoty rzeczy są teoriami w tym sensie, że nie formułują twierdzeń jednostkowych o faktach bezpośrednio opartych na doświadczeniu, lecz roli wyjaśnienia w naukach empirycznych odpowiada w nich pod wieloma względami do niego podotone dowodzenie, a każde twierdzenie teorii dedukcyjnej musi być sprowadzone do założeń i pojęć podstawowych⁶² (zazwyczaj także nielicznych). Praca teoretyczna ma w aspekcie czynnościowym tę właściwość, że polega głównie na rozumowaniach redukcyjnych, w szczególności na tłumaczeniach, jakkolwiek inne typy rozumowań występują również odgrywając rolę pomocniczą. Teoretyzowanie stanowi — wydaje się — „pomost” między badaniem a twórczością. Współcześnie wiąże się bowiem twórczość z następującymi elementami budowy nauki: uogólnianiem danych obserwacyjnych, formowaniem zadań ogólnych opartych na doświadczeniu, mających charakter empirycznych praw nauki; tworzeniem hipotez wyjaśniających zebrany uprzednio materiał faktyczny i sformułowane na jego podstawie uogólnienia (prawa empiryczne) przez dopuszczenie istnienia jakiegoś w bezpośredniej obserwacji nie stwierdzonego lub niestwierdzalnego w taki sposób obecnie przedmiotu, zdarzenia czy procesu, właściwości, zależności czy prawidłowości⁶³. Zatem teoretyczna praca badawcza, ściślej teoretyczna część tej pracy, jest budowaniem obrazu rzeczywistości nie nasuwającego się badaczowi wprost poprzez bezpośrednie doświadczenie. Stąd nowość przejawia się w niej w najwyższym stopniu (brak wzorów budowy konkretnej teorii), podobnie jak i samodzielność (niezależność) nie tylko od schematu skonstruowanego przez inną osobę, lecz także od schematów ukształtowanych bezpośrednio przez obserwację, jest bowiem abstrahowaniem i konkretyzowaniem ze względu na określony cel badawczy. Wiąże się to chyba z największym w pracy badawczej stopniem jej autonomii i niezależności od świata rzeczywistego (przedmiotu badania takiego", jakim jest on postrzegany za pomocą zmysłów, a zatem takiego, jakim jest on w bezpośrednim doświadczeniu większości ludzi), co znajduje wyraz w niemal niemożliwości pełnego stwierdzenia prawidłowości teorii i — co się z tym wiąże — wymogu stosowania leibnitzowskiej koherencji. Rezultaty tej pracy: teorie są w zasadzie mniej lub bardziej prawdopodobnymi zbiorami hipotez. Szczególne nasilenie samodzielności i nowości w tworzeniu teorii wiąże się również z tym, że — jak stwierdza się niekiedy — przy tej odmianie twórczej pracy badawczej brak algorytmów działania (przynajmniej co do znacznej części działań), gdyż wyjaśnienie przebiega tu według reguł wnioskowań konkluzyjnych jako subiektyw-

⁶¹ Por.: K. Ajdukiewicz, *Język i poznanie*, t. I, Warszawa 1960, s. 305.

⁶² Ibidem, s. 2.

⁶³ Patrz np. Z. Cackowski, *O teorii poznania i poznawania*, Warszawa 1968, s. 100 i 124 .

nie niepewne⁶⁴. W braku niezawodnych przepisów stosuje się reguły heurystyczne, które są regułami działalności twórczej⁶⁵. Ponadto o ścisłym związku badania teoretycznego z twórczością świadczy to, że jest ona w wyższym stopniu (np. w porównaniu z badaniami empirycznymi) wyrazem myśli pracownika, bowiem wyraża elementy i właściwości świata nie poddające się bezpośredniemu badaniu empirycznemu, a zatem — przynajmniej na danym etapie rozwoju nauki — znajdujące bezpośrednie źródło w myśli, a nawet pośrednie w osobowości pracownika (sposób myślenia jest determinowany w pewnym stopniu przez cechy osobowości człowieka), a nie w danych empirycznych dostarczonych przez przyrodę, które są tu jedynie materiałem, przedmiotem pracy. W najwyższym stopniu osobisty (stanowiący wyraz osobowości) charakter działania jest również cechą twórczości.

Wydaje się więc, że w art. 5 ustawy o stopniach i tytułach naukowych chodzi o ten sam rodzaj pracy, o którym mówią przepisy dotyczące pracowniczego obowiązku twórczej pracy badawczej.

PRAWNE ODMIANY TWÓRCZEJ PRACY BADAWCZEJ

Kwestia podziału badań (czasami mówi się o podziale nauk w tym znaczeniu) jest złożona. Jednym z najczęściej stosowanych kryteriów wyodrębniania odmian działalności badawczej jest funkcja czy cel badań (lub nauki). Stwierdza się jednak, że tradycyjny podział na badania poznawcze (podstawowe czy jeszcze inaczej: fundamentalne) i stosowane, nazywane też praktycznymi, traci nieco na ostrości. I tak z nauk technicznych, zaliczanych zwykle do rzędu stosowanych, wyodrębnia się szereg dyscyplin podstawowych. Na jednej z konferencji naukowych poświęconych tej problematyce, zorganizowanej w ZSRR, stwierdzono, że współcześnie wyróżnić należy: badania podstawowe w naukach przyrodniczych, technicznych, społecznych i medycynie, badania stosowane oraz tzw. opracowania (włączając projektowanie i wdrożenie)⁶⁶. Nie jest to jedyna typologia, a szczegółowe zajęcie się poruszoną problematyką przerasta możliwości niniejszego opracowania i nie jest jego celem. Chodzi tu bowiem o te odmiany twórczej pracy badawczej, które są istotne z prawnego punktu widzenia.

⁶⁴ Patrz: T. Kotarbiński, *Elementy teorii poznania logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1961, s. 271 i n., 281 i n. K. Ajdukiewicz, *Logika pragmatyczna*, Warszawa 1965, s. 118 i n. Wyróżniając odmienne typy rozumowań wymienieni autorzy są pod tym względem zgodni co do meritum sprawy.

⁶⁵ Por. Z. Pietrański, *Myślenie...*, op. cit., s. 58 i n.

⁶⁶ Patrz: *Dejatelnost uczenogo i naucznych kolektiwow*. Konferencija w Leningradzie. Westnik Akademii Nauk SSSR 1971, nr 3, s. 124.

Szczególną, jak stwierdziliśmy, odmianą twórczej pracy badawczej jest taka, która stanowi „poważny wkład [...] w rozwój określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej” (art. 10 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych). Jest to twórcza praca badawcza polegająca — w naukach pozaprawnych — na tzw. twórczości wyższego rzędu⁶⁷.

Różnica między twórczą pracą badawczą w ogólności a omawianą tu jej szczególną odmianą, tkwi głównie w walorach teoretycznych i ma charakter raczej ilościowy w tym sensie, że nie przemawiają one uznaniem tej ostatniej za odrębny rodzaj pracy. Ta ostatnia powinna mieć „w pewnym stopniu charakter syntetyczny, obejmować obszerniejsze zagadnienie i w rezultacie przyczyniać się do posunięcia nauki naprzód w badanym zakresie”. W ramach omawianej wyżej twórczej pracy badawczej wyróżnić należy, w świetle obowiązującego prawa, pracę polegającą na syntetycznym i systematycznym ujmowaniu innych prac danego pracownika, opracowywaniu problematyki całości lub poważnej części danej dyscypliny naukowej, polegającym na naukowym uogólnieniu i usystematyzowaniu poszczególnych problemów⁶⁸.

Obowiązujące wyjaśnienie dotyczące pierwszej z wymienionych grup prac stwierdza, że chodzi tu o nowe opracowanie, polegające na systematycznym ujmowaniu innych prac. Poprzednie prace stanowią jedynie materiał do nowego, syntetycznego opracowania, o ile są powiązane wspólnym wątkiem tematycznym⁶⁹.

Druga z powyższych odmian powinna być tworzeniem „systemu danej dyscypliny naukowej”, obejmować całą dyscyplinę lub poważną jej część stanowiącą zamkniętą całość, systematyzować i naukowo uogólniać rozwiązania poszczególnych problemów z danej dziedziny, które będą z reguły pochodzić od różnych autorów i z różnych czasów⁷⁰.

Specyficznymi odmianami prawnymi twórczej pracy badawczej są prace: projektowa, konstrukcyjna i technologiczna, mające — z interesującego nas punktu widzenia — podstawowe właściwości wspólne. Podobnie, jak badanie, sprowadzają się one do obmyślenia i domyślenia, lecz rola tych czynności jest inna. Podstawą jest bowiem obmyślenie, a domyślenie pełni rolę pomocniczą⁷¹. Prace te są nadto bliższe ich praktycznemu wykorzystaniu będąc tym dla obróbki, czym dla nich są badania sensu stricto. Najczęściej mówi się o tego typu pracach jako o twórczości wynalazczej. Zaznaczyć wypada, że zaliczanie prac projektowych, konstrukcyjnych i technologicznych do twórczej pracy badawczej, zwłaszcza wykonywanej na stopień, nasuwa w środowisku naukowym szereg

⁶⁷ B. Ghiselin, *Ultimate Criteria for Two Levels of Creativity*, w: C. W. Taylor, F. Barron (ed.) *Scientific...*, op. cit.

⁶⁸ Art. 10 ust. 2 ustawy o stopniach i tytułach naukowych.

⁶⁹ Patrz: wyjaśnienie.

⁷⁰ Patrz: M. Jaroszyński, *Prawo...*, op. cit., s. 235.

⁷¹ T. Kotarbiński, *Traktat...*, op. cit.

kontrowersji⁷². W aspekcie definicji twórczej pracy badawczej ich specyfika wyraża się tym, że polegają nie tylko na rozwiązywaniu, zagadnień naukowych, lecz równocześnie także technicznych. W ich ramach wyróżnić można również szereg odmian. Można je mianowicie podzielić na następujące grupy: 1) Prace dla konstrukcji — to badania podstawowe lub stosowane, których wyniki mogą być wykorzystane w pracach konstrukcyjnych, przy czym, zwłaszcza w zakresie badań podstawowych, nie jest konieczne, aby możliwość taka była przesądzona na początku lub nawet w toku wykonywania pracy. 2) Prace o konstrukcji — dotyczą badania teoretycznego lub doświadczalnego istniejącego rozwiązania konstrukcyjnego, lub szeregu rozwiązań będących w tym przypadku obiektem badań. 3) Prace z zakresu metodologii konstrukcji — to szukanie odpowiedzi na pytanie, jak ma być wykonana określona część procesu konstruowania (np. w zakresie metod wykrywania realnych wariantów rozwiązań, ich optymalizacji itp.). 4) Prace konstrukcyjne właściwe — to rozwiązywanie przez autora konkretnego zadania technicznego w zakresie nowej konstrukcji (a podobnie projektu lub opracowania technologicznego)⁷³.

Trzy pierwsze odmiany prac zalicza się w środowisku naukowym do twórczej pracy badawczej, wątpliwości budzi czwarta. Przeważa pogląd, że przy spełnieniu przez nie określonych wymogów szczególnych powinny one być ze względu na swą rolę dla postępu technicznego i więzi teorii z praktyką podniesione do rangi twórczej pracy badawczej.

VII. TWÓRCZA PRACA BADAWCZA JAKO RODZAJ PRACY A NIEJEDNOLITOŚĆ OBOWIĄZKU PRACY PRACOWNIKA NAUKI

Twórczą pracę badawczą można próbować określić z punktu widzenia przyjętej na wstępie definicji rodzaju pracy. W tym jednak celu należy się zająć — choćby pobieżnie — niektórymi zagadnieniami, o których wzmiankowałem tylko w poprzednich częściach opracowania. Była tam m. in. mowa o regułach heurystycznych. Poza tym, co już było o nich powiedziane, zaznaczyć wypada, iż odmiennie niż algorytmy nie dają one — jako reguły zawodne — pełnej gwarancji powodzenia. Heurystyka jako sztuka poszukiwań była dawniej fragmentem metodologii nauk, a współcześnie zaczyna być odrębną dyscypliną naukową badającą prawa formowania nowych czynności w nowych sytuacjach⁷⁴. Reguły heurystyczne są więc nie tyle regułami rozumowań prowadzących do osiągnię-

⁷² Por. np. W. Szymanowski, W *sprawę prac naukowych, zwłaszcza kandydatkich w zakresie konstrukcji*, Życie Szkoły Wyższej, 1955, nr 4.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ D. A. Pospiełow, W. N. Puszkina, W. N. Sadowskij, *Jewristiczeskoje programowanie i jewristika kak nauka*, Woprosy Filozofii 1967, nr 7.

cia prawdy lub zbliżenia się do niej, lecz pełnią rolę inwencyjną wzbudzania pomysłowości, myśli cennych nie tylko dla ich prawdziwości (mogą prowadzić nawet do zdań fałszywych), lecz dla ich doniosłości eksplikacyjnej lub dla ich płodności bądź w dziedzinie innych nowych odkryć, bądź w dziedzinie planów lub wynalazków⁷⁵.

Odkrycia i wynalazki są specyficznymi rezultatami twórczej pracy badawczej. Opierając się na nich ustawodawca niejednokrotnie formułuje definicje twórczości w aspekcie rzeczowym⁷⁶. Dla naszych celów wystarczy wskazanie, iż są one skutkiem rozwiązania zagadnienia naukowego (odkrycie) czy technicznego (wynalazek)⁷⁷.

W rozważaniach dotyczących twórczej pracy badawczej (pracy naukowej) mówi się często o tzw. metodzie naukowej (istnieje raczej wiele metod). Można przy tym wyróżnić ujęcia sprowadzające ją do sposobów działania niezbędnych do dokonania odkrycia lub wynalazku, albo ujęcia mówiące o niej jako o całokształcie sposobów działania, niezbędnych do uzyskania danych naukowych będących warunkiem koniecznym dokonania odkrycia lub wynalazku⁷⁸. Pierwsze z nich wydaje się zbyt szerokie. Drugie natomiast obejmuje głównie metodę roboczą, na którą, według niektórych autorów, składają się „działania w zasadzie wspólne wszystkim autorom prac naukowo-badawczych, ponadto na ogół najbardziej szablonowe i uzależnione od wstępnego przygotowania do działalności naukowej”⁷⁹. W pewnej mnogości poglądów nie ulega wątpliwości, że nauka jako ogół czynności uczonych jako takich, jest przedmiotem badań metodologii, która zajmuje się wyróżnianiem pewnych typów czynności wykonywanych w pracy naukowej, rozumianej jako twórcza praca badawcza i poddawaniem ich analizie doprowadzającej do wyraźnego zdania sobie sprawy z tego, na czym czynności danego typu polegają⁸⁰. Rzec więc chyba można, iż zajmuje się ona właśnie problematyką metod naukowych, na którą składają się — najogólniej biorąc — następujące kwestie: stawianie zagadnień; rozumowania proste, wśród których ze względu na różne kryteria wyróżnić można rozumowania spontaniczne z jednej,

⁷⁵ T. Kotarbiński, *Elementy...*, op. cit., s. 342, 359.

⁷⁶ Por. np. wspomniany już art. 5 bułgarskiej ustawy z 2 II 61 r. o odkryciach, wynalazkach i projektach racjonalizatorskich.

⁷⁷ Przez „odkrycie” rozumiem tu każde rozwiązanie zagadnienia naukowego, a przez „wynalazek” — technicznego. Inaczej więc niż według pojęć potocznych, określających tym. mianem wielkie wydarzenia w nauce lub technice, odkryciem będzie każde potwierdzenie lub obalenie podstawowej hipotezy roboczej w zakresie nauki, a wynalazkiem — w zakresie techniki. Rozwiązanie zagadnienia naukowego lub zarazem technicznego może więc prowadzić zarówno do wyniku pozytywnego, jak i negatywnego z punktu widzenia założonej hipotezy czy zakładanego przypuszczenia.

⁷⁸ Patrz: J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1967, s. 40 i n.

⁷⁹ J. Pieter, *Psychologia nauki*, Warszawa 1971, s. 99.

⁸⁰ K. Ajdukiewicz, *Logika...*, op. cit., s. 173.

a kierowane zadaniem wykazania oraz pytaniami rozstrzygnięcia lub dopełnienia z drugiej strony; nadto — według innych kryteriów — rozumowania dedukcyjne uprawdopodobniające i logicznie bezwartościowe, jak również (według jeszcze innych kryteriów) rozumowania rozwiązujące zadania za pomocą wyprowadzania z jednej, a rozwiązujące je za pomocą wnioskowania z drugiej strony. Obok tego rodzaju rozumowań wyróżnić należy rozumowania z nich złożone, a także kwestie klasyfikacji, definicji i inne mniejszej wagi⁸¹. Dotyczą one przede wszystkim reguł rozumowania prowadzących do formułowania zdań prawdziwych.

W metodologii podkreśla się też, iż dla uznania jakiegoś zdania za twierdzenie naukowe nie wystarczy uzasadnić go wewnętrznym doświadczeniem, czyli przeżytym w danej chwili spostrzeżeniem zmysłowym czy też myślą. Może się ona stać twierdzeniem naukowym dopiero wtedy, gdy zostanie uzasadniona inaczej — „w sposób intersubiektywnie dostępny i powtarzalny”⁸². Analogicznie ma się sprawa z twórczą pracą badawczą jako pracą pod istotnymi względami czysto umysłową. Obiektywizacja, a także intersubiektywizacja następuje w języku, jest on bowiem „jedynym bezpośrednim wyrazem myśli naukowej, jedynym bezpośrednim wcieleniem materialnym nauki”⁸³. Ustalenie w języku rezultatu twórczej pracy badawczej jest równocześnie powstaniem utworu w rozumieniu prawa autorskiego, jest on bowiem właśnie ustaleniem myśli, m. in. w języku⁸⁴.

Po tych dodatkowych rozważaniach można podjąć próbę scharakteryzowania twórczej pracy badawczej z uwzględnieniem sformułowanej na wstępie definicji rodzaju pracy.

Twórcza praca badawcza jest w tym ujęciu układem samodzielnych czynności czysto umysłowych⁸⁵, wykonywanych metodą naukową według reguł heurystycznych, a w skrajnym przypadku metodą prób i błędów, rozwiązujących zagadnienie naukowe, a niekiedy równocześnie techniczne, zmierzających do odkrycia lub wynalazku⁸⁶, ustalonych w formie utworu.

Te właściwości twórczej pracy badawczej wpływają (poprzez to, iż — jak już była mowa — przepisy prawa pracy stwierdzają, że pracownik

⁸¹ Por. K. Ajdukiewicz, *Język i poznanie*, t. II, Warszawa 1965, s. 206 i n.

⁸² K. Ajdukiewicz, *Logika...*, op. cit., s. 225.

⁸³ Z. Cackowski, op. cit., s. 182.

⁸⁴ Patrz art. 1 ustawy z 10 VII 52 r. o prawie autorskim. Por. też A. Kopff, *Dzielo sztuk plastycznych w świetle przepisów prawa autorskiego*, Kraków 1961, s. 10 i n. Również przy wynalazku i konstrukcji istotne prawnie jest — w myśl § 10 ust. 2 rozp. z 18 II 66 r. — ustalenie w języku, a nie rysunkowo, kinematograficznie, fotograficznie, w drewnie, kamieniu, metalu czy innym surowcu natury.

⁸⁵ Inne czynności są środkiem dla wykonania czynności czysto umysłowej.

⁸⁶ O różnicowaniu odkryć i wynalazków patrz: E. Geblewicz, *Typologia osiągnięć naukowych*, Zagadnienia Naukoznawstwa 1969, nr 2, s. 77 - 92.

powinien pełnić pracę tak, jak tego „wymaga rodzaj pracy”) w określony sposób na dyferencjację sytuacji prawnej pracownika nauki, a zwłaszcza mają reperkusje w postaci niejednorodności obowiązku pracy kształtując odmiennie niektóre obowiązki składowe. W szczególności fakt, iż rezultatem jej jest odkrycie lub wynalazek publikowane w utworze, stwarza zwiększone wymogi w zakresie osobistego świadczenia pracy rodząc problem autorstwa, które jest tu jakby wzmocnioną emanacją obowiązku osobistego świadczenia pracy. Z samodzielnością operacji roboczych wiąże się uchylenie obowiązku podporządkowania rozumianego jako nakaz wykonywania poleceń (oczywiście tylko w zakresie spełniania obowiązku twórczej pracy badawczej)⁸⁷. Z tą ostatnią i z wykonaniem pracy według reguł heurystycznych wiąże się odmienne ukształtowanie ryzyka tej pracy, które przybiera postać ryzyka twórczego, a niekiedy — wydaje się — działania na własne ryzyko. Jest to już jednak dalszy problem nie związany z zasadniczym tematem niniejszych rozważań.

LA CARACTÉRISTIQUE JURIDIQUE DU TRAVAIL CRÉATEUR DE RECHEROHE COMME UN GENRE PARTICULIER DU TRAVAIL

Résumé

L'une des notions fondamentales quoique non élaborée du droit de travail est la notion „du genre du travail". Le genre de travail joue un rôle essentiel dans le domaine de la différenciation de la situation juridique des travailleurs, en déterminant le contenu de l'obligation de la prestation du travail. Car les prescriptions fondamentales du droit de travail (Part. 448 c.o. et 22 de la loi du 17 II 1922 sur la fonction publique) ont le caractère proche de clauses générales, renvoyant quant à la manière de l'accomplissement du travail aux normes téléologiques par une constatation, que le travail doit être exercé d'après les exigences du „genre du travail".

Le genre du travail c'est un type du système fonctionnel des actions de travail, accomplies d'après les règles acceptées à l'époque dans la science, technique et pratique (les méthodes du travail), visant à créer un produit spécifique à ce système de la manière de standard reconnue comme la plus habile.

Il n'existe pas dans notre droit d'une définition légale générale, déterminant directement les particularités du travail créateur de recherche constituant le devoir d'un travailleur scientifique. Cependant c'est l'art. 5 de la loi du 31 III 1965 sur les degrés scientifiques et titres scientifiques qui les détermine directement. Les dispositions prévoient aussi ses modifications.

L'analyse de la définition légale du travail créateur de recherche à l'aspect de la définition du genre du travail mène, en prenant en considération les résultats de quelques sciences hors du droit, à une conclusion, que c'est un travail étant un système des actions indépendantes purement intellectuelles, exercées par des méthodes scientifiques, selon des règles heuristiques et dans le cas extrême par une -méthode d'essais et d'erreurs; en résolvant le problème scientifique et parfois technique de plus; visant à la découverte ou à l'invention déterminées dans la forme de l'oeuvre. Ces particularités forment le contenu de l'obligation de la prestation du travail chargeant le travailleur scientifique.

⁸⁷ Patrz: A. Chobot, *Podporządkowanie pracownika nauki...*, op. cit.